

บทคัดย่อ

๑

จากฐานทุนด้านงานประวัติศาสตร์ของคนในชุมชนประกอบด้วยเรื่องเล่าตามตำนานครั้งที่มีการนำพระบรมสารีริกธาตุมาจากประเทศอินเดีย เพื่อที่จะมาบรรจุที่วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอกาญจนดิษฐ์ เกี่ยวโยงกับครูบามหาปาเจ้า เกสระปัญโญ ที่ไปบิณฑบาตที่เมืองเชียงตุงและได้มีการสร้างวิหารขึ้นที่วัดไหล่หินจากความเชื่อและศรัทธาระหว่างพี่น้องเมืองเชียงตุงและไหล่หิน จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งมีอยู่มากมายในพื้นที่ จนนำไปสู่การสร้างหอนิทรรศการวิถีชีวิตคนไหล่หิน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านไหล่หินที่คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดซึ่งกันและกันผ่านตัวบุคคล นอกจากนั้นนักวิชาการ นักวิจัย ตลอดจนจนถึงนักเรียน นักศึกษาจากหลายสถาบันและหน่วยงานได้เข้ามาทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากมายหลายชุดความรู้ แต่ชุมชนไม่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตน ต่างคนต่างรู้เรื่องราวเดียวกัน โดยที่ชาวบ้านไหล่หินอยู่อาศัยกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ของตนเองแต่ไม่สามารถจัดกระบวนการทางประวัติศาสตร์ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้

โดยกำหนดคำถามวิจัยคือ “กระบวนการจัดการความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกันของคนบ้านไหล่หินเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของเยาวชนควรเป็นอย่างไร และวัตถุประสงค์ของโครงการคือ ๑) เพื่อสร้างแนวทางการจัดการความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกันที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมกับคนในชุมชน ๒) เพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้ระหว่างนักเรียนและครูผู้สอน และ ๓) เพื่อเชื่อมโยงระบบความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชนและกระบวนการสร้างความทรงจำด้านประวัติศาสตร์ร่วมกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย ทีมวิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยแบบลักษณะวิธีบูรณาการซึ่งอ้างอิงเนื้อหาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนไหล่หิน ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ชุมชน ๒) กลุ่มของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เช่น ลำน้ำ ภาษาวาด การเกษตร ระบบเหมืองฝาย ๓) กลุ่มของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม การจัดงานประเพณีปีใหม่เมือง การจัดงานประเพณีสวดเบิก การทำพิธีเลี้ยงผีผาย เลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงไหว้สาครูบามหาปา ๔) กลุ่มของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเล่าเจ๊งานฝีมือ ผ้าทอ เพื่อจัดการศึกษาให้กับเยาวชนในระบบโรงเรียนและผสมผสานในสาระกลุ่มการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านไหล่หินในแต่ละชั้นเรียน

ทั้งนี้อาศัยการร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งในกลุ่มของครูผู้สอนของโรงเรียนบ้านไหล่ คณะกรรมการวัดไหล่หิน อดีตข้าราชการครูของบ้านไหล่หินตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ตัวแทนผู้สูงอายุ และเจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง โดยบทบาทสำคัญของทีมวิจัยดังกล่าวคือการสนับสนุนข้อมูลสำหรับการวิจัย การสำรวจ และการเป็นแกนนำในชุมชนในการแสดงความคิดเห็นเพื่อร่วมกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละเวที รวมไปถึงการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนผ่านปราชญ์ชาวบ้านให้ไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ถึงแนวทางการจัดการความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ๆ ในชุมชนและในโรงเรียน และนำไปสู่การวางแผนการดำเนินการการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินการวิจัย รวมถึงเชื่อมโยงไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่าง เทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อขับเคลื่อนในส่วนของแผนและนโยบายระดับท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน แบ่งเป็น

๑. เครื่องมือจัดเรียนการสอน โดยใช้เครื่องมือตั้งแต่การเตรียมการสอน การจัดกิจกรรม และการประเมินผล ดังนี้ หลักสูตรสถานศึกษา พ.ศ.๒๕๕๔ – มาตรฐานสาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ แผนการจัดกิจกรรมการวิจัย สถานการณ์จริง สถานที่จริง ใบความรู้และใบงาน แบบบันทึกการสังเกต แบบทดสอบ/ประเมินผลงาน ภาพถ่าย สมุดบันทึก Mind Mapping และภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลร่วมกับชุมชน ทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ/ปริมาณ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ เอกสาร เหตุการณ์ในชุมชน สถิติ แบบสอบถาม ค่าเฉลี่ย ความถี่ ฯลฯ โดยใช้อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล เป็นสมุดบันทึก แบบสำรวจ แบบฟอร์ม เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป กล้องวิดีโอ

ผลที่ได้จากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

๑) การสร้างแนวทางการจัดการความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกันที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมกับคนในชุมชน พบว่า ชุมชนใช้ฐานขององค์ความรู้ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ, ด้านวิถีชีวิต ภาษา เหมืองฝาย การเกษตร การแต่งกาย, ด้านประเพณีวัฒนธรรม และ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มาจากข้อสรุปร่วมกันว่าสามารถครอบคลุมความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และลงมือทบทวนข้อมูลผ่านการสอบถาม สัมภาษณ์ ผ่านช่วงเวลาที่สอดคล้องกับพิธีกรรม ประเพณีในแต่ละฤดูกาล อย่างเชื่อมโยง รวมถึงการใช้เอกสารอ้างอิงจากการบันทึกต่างๆ เพื่อร่วมรื้อฟื้นความทรงจำทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ร่วมกันตีความ

๒) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้ระหว่างนักเรียนและครูผู้สอน พบว่า กลุ่มสาระทั้ง ๘ สาระการเรียนรู้ที่ดำเนินการโดยทางโรงเรียนมีความเหมาะสมในการจัดองค์ประกอบของการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าไปในสาระต่าง ๆ เกิดเป็นแนวคิดใหม่สำหรับคุณครู ที่สามารถสร้างจินตนาการเรียนการสอนกับสาระที่มีอยู่ เช่น การสอนคณิตศาสตร์ด้วยการวัดหน่วยเมตริกจากการสานหงส์ การสานก๊วย การสอนภาษาไทยผ่านคำศัพท์ในท้องถิ่นที่เป็นภาษาพื้นเมืองที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ อาทิ ซ่อง ก๊วย หรือ ตะเหลว เป็นต้น โดยได้อธิบายความหมายจากข้าวของเครื่องใช้ควบคู่กับการเรียนไปด้วย การสอนวิชาการเกษตร เรียนรู้เรื่องตำนานวัดไหล่หินที่เป็นพื้นที่ที่มีสมุนไพรเป็นจำนวนมากเมื่อครั้งในอดีต

ซึ่งได้เป็นบทสรุปของแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เป็นข้อสรุปภายใต้ข้อค้นพบของโรงเรียนบ้านไหล่หิน ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่กำหนดไว้ทั้ง ๔ ด้านที่กล่าวมาในเบื้องต้น ซึ่งเป็นการแสวงหาคำตอบด้วยเหตุและผล (ศึกษาอะไร ช่วงเวลาไหน สมัยใด เพราะเหตุใด)

ขั้นที่ ๒ การค้นหาและรวบรวมหลักฐานประเภทต่าง ๆ ทั้งหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอยู่ในหมู่บ้านและหลักฐานจารึกลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้แก่ วัตถุโบราณ โบราณสถาน การดำเนินตามวิถีชีวิต

ขั้นที่ ๓ การวิเคราะห์หลักฐานการตรวจสอบการประเมินความน่าเชื่อถือ การประเมินคุณค่าของหลักฐานและการตีความหลักฐานอย่างเป็นเหตุเป็นผลร่วมกันระหว่างครูผู้สอน ปราชญ์ชาวบ้าน

ขั้นที่ ๔ สรุปข้อเท็จจริงเพื่อ ตอบคำถาม ด้วยการเลือกสรรข้อเท็จจริง จากหลักฐานที่มีอยู่ โดยอิงข้อมูลที่มีอยู่ในชุมชนและข้อมูลที่มีการวิเคราะห์จากนักวิชาการ

๓) การเชื่อมโยงระบบความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชนและกระบวนการสร้างความทรงจำด้านประวัติศาสตร์ร่วมกัน พบว่า ในกระบวนการวิจัยมีการให้บทบาทความสำคัญกับผู้ร่วมรู้พื้นความทรงจำตามประเด็นที่กำหนดไว้ทั้ง ๔ ด้านคือ องค์ความรู้ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ, ด้านวิถีชีวิต ภาษา เหมืองฝาย การเกษตร การแต่งกาย, ด้านประเพณีวัฒนธรรม และ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อทดลองวิธีการจัดการเรียนรู้ร่วมกันตามประเด็นที่กำหนดรวมถึงให้เด็กนักเรียนเข้าไปศึกษากระบวนการเรียนรู้ และสอบถามข้อสงสัย นอกจากนี้กำหนดบทบาทของครูผู้สอนเพื่อเป็นผู้เชื่อมโยงความรู้ที่ได้ให้มีความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนตามกลุ่มสาระที่เกิดขึ้น โดยให้ทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านเข้าร่วมตามประเด็นที่ตนเองรับผิดชอบและ

ทำงาน ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูที่เป็นทีมวิจัย ซึ่งทำให้เกิดเป็น
ระบบความสัมพันธ์ต่อการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงบูรณาการ